

Pszichoanalízis és egyetem*

Dr. med. Hans Liebermann, pszichoterápiás szakorvos

A jelenleg Németországban végbemenő belpolitikai változás következményeit tekintve az egyetemi oktatás területén is észrevehetővé válik majd. Jogosnak tűnik, hogy feljegyezzük azokat a követelményeket, melyeket az oktatás reformja támaszt, annak érdekében, nehogy a javaslatok túl későn érkezzenek. Az általam képviselt kívánalmak nem a tanítás módszertanára vonatkoznak, mint a legtöbb, melyet a nyilvánosság mostanában megtárgyal, hanem egy új tantárgy, a pszichoanalízis egyetemi oktatásba való bevezetésére, még hozzá egyidejűleg két szakon is, a filozófián és az orvostudományin.

Aligha lehetséges olyasfajta összevetés az elmúlt eseményekkel, melyből kiderülne, hogy ezt az új tant miért nem vették át a német egyetemek. Egy utalás elég lenne arra, hogy mely nehézségekkel és ellenállásokkal küzdött meg minden új tudomány, és hogy az értelmiségi köreink szellemisége az újat nem szívesen hagyja megmutatkozni. Egy különös ok valójában magában a tanban rejlik, mely felszámol sok illúzióval és kedvessé vált előítélettel, ezzel megbotránkoztatva a felszínes gondolkodót. Nyomatékosan meg kell azonban említenünk, hogy Bécsben, ahonnan a pszichoanalízis elindult, és Zürichben már hosszú évekkel a háború előtt képviseltette magát az egyetemeken, hogy Amerikában és Hollandiában több egyetemen oktatták, hogy a budapesti egyetemisták a forradalomban követelték és vitték keresztül a bevezetést a pszichoanalitikus tanításba. – A mondottak után a követelésem önmagában is jogosnak tűnik. Meggondolandó azonban, mennyire fog változni az életünk, mennyire nagyon jelen kell lennünk a szellemi tevékenységekben, így érthetővé válik, hogy nem szabad tovább elhanyagolni ezeket az igényeket.

Hogy miért találok a pszichoanalízist ilyen fontosnak, az alábbi sorok meg kell hogy indokolják. A rendelkezésre álló hely rövidege mindenekelőtt egy egész rövid bemutatásra készlet.

A pszichoanalízis egy módszer, és a megismerésből felépített eszmerendszer, melyet e módszer segítségével nyertek. Az eljárást Sigmund Freud ideg-orvos fejlesztette ki Bécsben és leginkább arra kellett szolgálnia, hogy a hisztéria lelki tartalma érthetővé váljék. Ezen betegek hipnotikus kezelésével foglal-

* Hans Liebermann német pszichoanalitikus volt, az 1920-ban alapított berlini pszichoanalitikus poliklinika első docensei közé tartozott Karl Abrahammal, Max Eitingonnal, Karen Horneyvel, Hanns Sachsszal és Ernst Simmellel együtt. Életről, munkásságáról és jelen írása háttéréről lásd Brigitte Kaderas: Hans Liebermanns Plädoyer für die Einführung der Psychoanalyse als Unterrichtsfach an der Universität. *Luzifer-Amor*, 13. Jg. Heft 26, 2000, 113–123. Liebermann írását ugyancsak az e folyóiratszámában megjelent szöveg alapján közöljük (124–126.) Eredeti megjelenése: *Der Kritiker*. Wochenschrift für Politik, Kunst und Wissenschaft, 1 (1919) Nr. 15, S. 6–8.

kozva Freud rájött arra, (eleinte Breuerrel közösen, később egyedül) hogy a hisztérikus kórképek mögött egy jelentés húzódik, melyet bizonyos esetekben a hipnózisban tisztázni lehetett, és a beteg maga meg tudta ezt fogalmazni, ami által javulás vagy gyógyulás következett be. Mivel a hipnotikus kezelés számtalan problémás esethez kapcsolódott, Freud hosszú évekig tartó, fáradságos munkával rátalált a most pszichoanalízisnek nevezett módszerre, amellyel nem csak a hisztériások betegsége szimptomáját sikerült feltárni, hanem egy eddig nem is sejtett bepillantást engedett az egészségesek lelki életébe, és ezáltal a pszichológia egy teljesen új szemléletéhez vezetett, új kutatási módszerekhez és felismerésekhez számtalan más szellemtudományban is. A pszichoanalízis épp ezért a szellemtudományok területének forradalmát jelentette.

Ha nem sikerült volna Freudnak a beteg psziché gyógyításának módszeréből kapcsolódást találni az egészségesség pszichológiájához, és ezzel valódi tudományt létrehozni, úgy a pszichoanalitikus tanórák bevezetésének kérdése az orvosi szak belügye lenne. Ebből azonban a pszichoanalízis máris kinőtt. Az orvostudományon belül a módszer és eredményei a pszichoneurózisok szemléletének megváltozásához vezetett, mely minden küzdelem ellenére sikeresen érvényesülni kezdett. És ahogyan lenni szokott, a freudi teória némely részlete most hirtelen itt-ott ismert lett, gyakran saját felfedezésként ismerték el, természetesen Freud nevének említése nélkül, akit a másik oldalról továbbra is támadtak. Egyet tudnánk érteni a teória ilyen közvetett diadalmenetével, ha csak nem lenne a hosszú folyamat által végtelenül felhígítva. Az orvostudományon belül csak Freudnak sikerült elsőként a neurózisok struktúrájáról valóban használható elméletet felállítania, amelyet ő és tanítványai folyamatosan tovább építettek, hogy egyre nagyobb hozzáértést közvetítsenek számunkra az orvosi gyakorlat ezen fontos és érdekes területéről. A segítségükkel sikerült számtalan idegbetegnél, akik évtizedeken át hiába vetették alá magukat az akkori kezelésnek, javulást vagy gyógyulást elérni, olyan eredményt, amelyet közgazdasági nézőpontból is nagyra kellett becsülni, hiszen az idegbetegek etika-
ilag és szellemileg teljes értékű individuumok, akik betegségükből kifolyólag szociális tétlenségre vannak kárhozhatva. –

Az egészségesek pszichológiájából következett – és ez eredmények iránt a nyilvánosság természetesen jobban érdeklődik mint az orvostársadalom –, hogy ez idáig egészen fordított felfogásunk volt saját lelki tevékenységünkről. Néhány nagy filozófus – például Schopenhauer – többé-kevésbé felismerte és rámutatott a lényeges területekre. A kérdés legmélyét érintem, ha a szabad akarat eddigi felfogását tévesnek nyilvánítom. Szabad akarat az eddig megszokott értelemben nincsen. Az elhatározásunk sokkal többet jelent, mint eddig sejtettük, hiszen ösztönerektől függ, melyek a lélekben hatnak, a lélek birtokosa azonban teljesen ismeretlen. Az ösztönök tehát a lélek azon részéhez tartoznak, amely nem ismert, nem tudatos, ezért a tudattalan jelzővel illették. Ez a tudattalan a külvilághoz való beállítódásunk döntő meghatározója.

Minden pszichológiai rendszer, mely a lelket tudatosnak tartja, ellentmondásban áll ezekkel a felismerésekkel. A pszichoanalitikus módszer segítségével sikerülhet a psziché bizonyos tudattalan részeit felismerni, az analizált számára világossá tenni, és ezzel azokat a tudattalan indulatokat is kritika és akarat alá vonni, melyek eddig elfedettek voltak. Ez az eljárás a betegeknél gyógyulást jelent, az egészségeseknél a teljesítőképesség növekedését, mivel a tudattalanból feltörő ellenállásokat és gátlásokat felismerik és kikapcsolják, vagy elterelik a produktívabb felhasználás irányába.

A pszichoanalitikus módszer különböző utakat mutatott a tudattalan felfedezésére. A tapasztalat felhívta a figyelmet arra, hogy a tudattalan megnyilvánulásai nem csak a pszichoneurotikus szindrómákban ismerhetők fel, (hisztéria, kényszerneurozisz, szorongásos állapotok, fóbiák) hanem az egészségesek téves cselekvéseiben is, az álmokban, a fantáziában, stb. Az élet minden fontos döntése a tudattalan befolyása alatt áll, a valóság abszolút kényszerét leszámítva; a legfontosabbak a hivatás- és párválasztás. A hétköznapi téves cselekvések, mint a félreolvasás, az elszólás, elírás, egyidejűleg szelepeket jelenítenek meg, melyek a tudattalan követeléseket kitörni hagyják. Hasonló módon az álom a tudattalan képe, amelynek a szándékai megvilágosodnak, ha az ember megérti, és saját nyelvére fordítja a freudi álomfejtés szimbólumnyelvének segítségével. Lényegében a tudattalan minden veleszületett ösztönt tartalmaz, melyet a nevelés és a szociális kényszer hatására el kellett nyomnunk. Ez a nyomás addig lesz késztető erejű, nevezük elfojtásnak, amíg az elfojtott vágyakból semmi sem marad a tudattalan tartományban. –

Nyilvánvalóan számtalan régebbi és modern irodalmi mű a mi értelmünkben rendelkezik egyfajta megértéssel a tudattalan lelki élet iránt. A mítoszok és mesék analitikus tartalma is igazolja, hogy az erők, melyek az egyes ember lelkében dúlnak, legyen egészséges vagy beteg, ugyanazok, melyek a mítosz- és mesevilágban kibontakoznak. Az etnológiában szerzett tapasztalatainkat felhasználva meglehetősen meglepő összhangot találtunk a primitív népek és a neurotikusok lelki élete között, a népek pszichológiája és a történelem érthetőbbé vált, a vallástörténet és vallástudomány rejtélyei világossá váltak, a nyelvészet tárgyilagosabb lett, és további benyomások hatására új fényben tűnt fel az esztétika és a művészet, a filozófia, etika, jog és pedagógia, melyek új szemléletet nyertek, elvesztve érthetetlen ellentmondásaikat és rejtélyeiket. Röviden, a szellemtudományok teljes szféráját áthatotta és megtermékenyítette a pszichoanalízis eszméje, mely nem csak arra szolgált, hogy a múltat és a jelent megvilágítsa, hanem a jövőre nézve is feladatokat jelölt ki. Mélypszichológiai vívmányait a felvilágosítás szolgálatába kell állítani, az etikai rendszer újrafelépítésének szolgálatába, miután az eddigi a háború súlya alatt csödbe menni látszik. A pszichoanalízis még fiatal, és az orvostudomány mellett még számtalan területre hatással van, melyek nagy sikert ígérnek. ez idáig csak a szerencsések egész kicsi körének volt hozzáférhető, akik véletlenül a vonzás-

körébe kerültek. A pszichoanalízis kész arra, hogy további feladatokat töltsön be a szellemtudományok területén, és nagyobb kör számára kell hozzáférhetővé válnia. Az egyetemi tanmenetbe be kell vezetni, legfőképpen az orvosi és a filozófia szakon.

Lubinszki Mária fordítása

E számunk szerzői

Bakó Tihamér, pszichoanalitikus, E-mail: bakotihamer@freemail.hu

Jhuma Basak, pszichoanalitikus, Indian Psychoanalytic Institute, 14, Parsibagal Lane, Calcutta 700 009, India

Fülöp Márta, pszichológus, pszichoanalitikus jelölt, MTA Pszichológiai Kutatóintézet, E-mail: martafulop@yahoo.com

Hámori Eszter, pszichoterapeuta, egyetemi docens, PPKE Pszichológiai Intézet, E-mail: ehamori@mtapi.hu

Hárs György Péter, irodalomtörténész, esztéta, Veszprémi Egyetem Tanárképző Kar, Antropológia és Etika Tanszék, E-mail: harsgyp@freemail.hu

Kalocsai Katalin, pszichológus, PhD hallgató, PTE BTK Pszichológiai Intézet, 7624, Pécs, Ifjúság útja 6. E-mail: kalokat@freemail.hu

Sárkány Péter, filozófus, ELTE PhD-hallgató, E-mail: peter_sarkany@yahoo.de

Szőke György, irodalomtörténész, pszichoanalitikus, 1026 Budapest, Nyúl u. 14.